

บทวิจัย

ความชุกและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตั้งครรภ์ซ้ำในมารดาวัยรุ่น

จิราภรณ์ อนุชา* ปาริฉัตร อารยะจารุ**

ขวัญใจ เพทายประกายเพชร*** สุภาวดี เงินยิ่ง****

บทคัดย่อ

การตั้งครรภ์ซ้ำในมารดาวัยรุ่นเป็นปัญหาสาธารณสุขที่ส่งผลกระทบต่อมารดา ทารก และครอบครัวทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและความยากลำบากในการเลี้ยงดูทารก การวิจัยในครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงพรรณนาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความชุกและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตั้งครรภ์ซ้ำของมารดาวัยรุ่น เก็บข้อมูลจากหญิงตั้งครรภ์อายุไม่เกิน 20 ปี จำนวน 202 คน ที่เข้ารับบริการแผนกฝากครรภ์ โรงพยาบาลราชบุรี โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงตามเกณฑ์การคัดเข้าและคัดออก เก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถามโดยให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้สถิติ Chi-square

ผลการศึกษาพบว่า หญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นมีการตั้งครรภ์ซ้ำคิดเป็นร้อยละ 28.71 และพบว่าปัจจัยด้านอายุ อายุเมื่อตั้งครรภ์แรก ระดับการศึกษา อายุของสามี ความตั้งใจในการตั้งครรภ์ซ้ำ การคุมกำเนิด มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการตั้งครรภ์ซ้ำของมารดาวัยรุ่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ($\chi^2 = 0.238, 0.532, 0.405, 0.322, 0.650$ และ 0.547 ตามลำดับ) ส่วนปัจจัยด้านประวัติการแท้ง ไม่มีความสัมพันธ์กับการตั้งครรภ์ซ้ำของมารดาวัยรุ่น ผลการศึกษาดังกล่าว สามารถนำไปพัฒนารูปแบบหรือกิจกรรมในการป้องกันการตั้งครรภ์ซ้ำในมารดาวัยรุ่น เพื่อลดปัญหาทั้งตัวมารดาวัยรุ่นและทารกได้ต่อไป

คำสำคัญ: มารดาวัยรุ่น/ การตั้งครรภ์ซ้ำ

* ผู้รับผิดชอบหลัก พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข E-mail: ommy_kung@yahoo.com.au

** พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข

*** พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข

**** พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ กลุ่มงานการพยาบาล โรงพยาบาลราชบุรี

Prevalence and factors related to repeat pregnancy among adolescent mothers

Chiraporn Anucha^{*} Parichat Arayajaru^{**}
Kwanjai Pataipakaipet^{***} Supawadee Ngoenyang^{****}

Abstract

Repeated pregnancy in adolescent mothers is a public health concern that affects adolescent mothers, newborns, and their families with physical and psychological outcomes, as well as childrearing difficulties. This descriptive research aimed to study the prevalence and factors related to repeated pregnancy among adolescent mothers. The study samples were 202 pregnant adolescents aged under 20 years old selected by purposive sampling according to inclusion/exclusion criteria from the antenatal care clinic, Ratchaburi hospital. Data were collected using a self-administered questionnaire and analyzed by using descriptive and inferential statistics including frequency, percentage, standard deviation, and Chi-square.

The study results showed that 28.71 percent of adolescents mothers were repeated pregnancy. Age, age at primigravida, education, husband's age, pregnancy intention, and contraception after first pregnancy were positively associated with repeated pregnancy among adolescent mothers at a significant level $p < .05$, ($\chi^2 = 0.238, 0.532, 0.405, 0.322, 0.650$ and 0.547 , respectively). However, abortion and the number of living child were not significantly associated. Findings suggested that the factors can be used to develop interventions or activities to further reduce the adolescent pregnancy prevalence and problems of both adolescent mothers and their children.

Keyword: Adolescent mothers/ Repeat pregnancy

Article info: Received January 21, 2022; Revised April 1, 2022; Accepted April 25, 2022

^{*}Corresponding author, Registered Nurse (Senior Professional Level), Boromarajonani college of nursing, Ratchaburi, Faculty of Nursing, Praboromarajchanok Institute, Ministry of Public Health.

E-mail: ommy_kung@yahoo.com.au

^{**}Registered Nurse (Senior Professional Level), Boromarajonani college of nursing, Ratchaburi, Faculty of Nursing, Praboromarajchanok Institute, Ministry of Public Health.

^{***}Registered Nurse (Professional Level), Boromarajonani college of nursing, Ratchaburi, Faculty of Nursing, Praboromarajchanok Institute, Ministry of Public Health.

^{****}Registered Nurse (Professional Level), Ratchaburi Hospital.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น (Teenage pregnancy) นับเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญทั่วโลกและในประเทศไทยมาหลายทศวรรษจนถึงปัจจุบัน¹ โดยวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรนั้นต้องเผชิญกับความยากลำบากทั้งขณะตั้งครรภ์และหลังคลอด รวมไปถึงได้รับความกดดันจากครอบครัวและสังคม ส่งผลให้วัยรุ่นที่ตั้งครรภ์บางรายตัดสินใจที่จะทำแท้งเพื่อยุติการตั้งครรภ์จนเกิดผลกระทบต่าง ๆ ตามมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรายที่ทำแท้งที่ไม่เหมาะสมและปลอดภัย ส่วนในรายที่ตัดสินใจตั้งครรภ์ต่อไปจะมีโอกาสเกิดผลกระทบทั้งต่อตัววัยรุ่นที่ตั้งครรภ์และบุตร ทั้งร่างกายและจิตใจ²

จากสถิติการสำรวจการตั้งครรภ์วัยรุ่นของสำนักอนามัยและเจริญพันธ์ กระทรวงสาธารณสุขพบว่า ถึงแม้ว่าการตั้งครรภ์วัยรุ่นในประเทศไทยมีแนวโน้มที่ลดลงอย่างต่อเนื่องที่ละน้อย จากอัตรา 44.8 ต่อประชากรหญิงวัยรุ่นอายุ 15-19 ที่คลอดบุตรปีในปี 2558 ลดลงเป็นอัตรา 35.0 ในปี 2561³ แต่เมื่อพิจารณาถึงการตั้งครรภ์ซ้ำและมาคลอดซ้ำนั้นพบว่ามีวัยรุ่นหญิงถึงเกือบ 7,000 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 9.32 ในปี พ.ศ. 2561³ ที่ตั้งครรภ์ซ้ำและคลอดบุตรครั้งที่สอง ซึ่งนับเป็นปัญหาสำคัญเชิงเศรษฐกิจสังคมและการพัฒนาคุณภาพประชากรของประเทศ^{4,5}

สำหรับสถิติการตั้งครรภ์วัยรุ่นของจังหวัดราชบุรี ในปี พ.ศ. 2561 พบว่ามีหญิงอายุ 15-19 ปี จำนวนกว่า 1,200 คน ให้กำเนิดทารกและกลายเป็นแม่ในขณะที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น โดยคิดเป็นร้อยละ 42.0 ต่อประชากรหญิงวัยรุ่น 15-19

ปี 1,000 คน³ และในจำนวนนี้พบว่ามีการตั้งครรภ์ซ้ำของมารดาวัยรุ่นที่มารับบริการในโรงพยาบาลราชบุรี คิดเป็นร้อยละ 26.96 ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของร้อยละการตั้งครรภ์ซ้ำของประเทศ³

การตั้งครรภ์ซ้ำในมารดาวัยรุ่นนั้นนับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญและก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย เนื่องจากการตั้งครรภ์ซ้ำนั้น เป็นการเพิ่มภาระจากการมีสมาชิกใหม่เข้ามาในครอบครัว ส่งผลถึงสภาพจิตใจทารกที่ได้รับการดูแลที่ไม่เหมาะสมจากมารดาวัยรุ่นและขาดความรู้ ขาดประสบการณ์ รวมไปถึงความไม่พร้อมในการเลี้ยงดูบุตร^{1,5} และอีกทั้งพบว่ามารดาวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ซ้ำมีการกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาน้อยลง ทำให้วัยรุ่นเหล่านั้นขาดโอกาสทางการศึกษา เรียนไม่จบ มีรายได้ไม่เพียงพอจากการขาดโอกาสในการทำงาน ทำให้ต้องพึ่งองค์กรช่วยเหลือ หรือเงินจากรัฐบาลเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเหล่านี้เป็นปัญหาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ⁶

จากการทบทวนวรรณกรรมพบการศึกษาถึงปัจจัยด้านอายุของหญิงตั้งวัยรุ่นพบว่า อายุเฉลี่ยของมารดาวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ซ้ำอยู่ในช่วง 16-19 ปี โดยเฉลี่ย 18 ปี^{1,7} มารดาวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ซ้ำส่วนใหญ่แล้วจะมีระดับการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น⁸ หญิงวัยรุ่นที่มีสามีอายุมากกว่าอย่างน้อย 3 ปีขึ้นไป จะมีการตั้งครรภ์ซ้ำมากกว่ามารดาวัยรุ่นที่มีสามีอายุเท่ากัน^{9,10} และยังพบว่า มารดาวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ซ้ำร้อยละ 41 มีความตั้งใจตั้งครรภ์ซ้ำ⁸ และมีทัศนคติเชิงบวกต่อการตั้งครรภ์ซ้ำ¹¹ หญิงวัยรุ่นที่มีการตั้งครรภ์ซ้ำยังคงพบปัญหาการใช้ยาคุมกำเนิด^{12,13} และปัญหาอาการแทรกซ้อนที่ไม่พึงประสงค์ ทำให้การใช้ยา

คุมกำเนิดไม่ต่อเนื่อง เกิดการตั้งครรภ์ซ้ำโดยไม่ตั้งใจตามมา^{10,11,13}

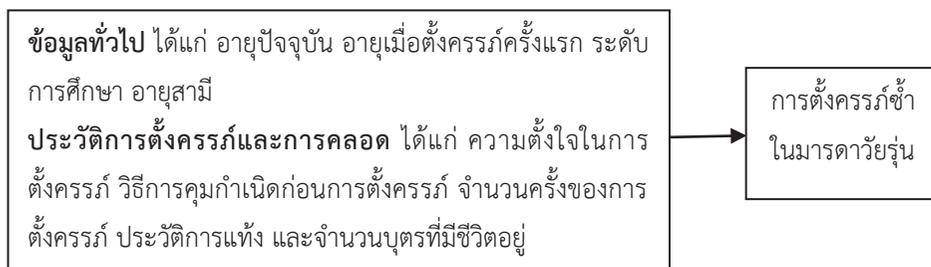
จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาความชุกและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตั้งครรภ์ซ้ำในช่วงวัยรุ่น โดยการศึกษาการตั้งครรภ์ซ้ำในมารดาวัยรุ่น Repeat Pregnancy (RP) หมายถึงหญิงวัยรุ่นที่มีการตั้งครรภ์ครั้งที่สองขึ้นไป ขณะอายุอยู่ในช่วงไม่เกิน 20 ปี แม้การตั้งครรภ์ครั้งแรกจะเป็นการแท้ง การคลอดก่อนกำหนด หรือทารกเสียชีวิตก็ตาม^{14,15} เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการให้การศึกษาที่เหมาะสม เพื่อป้องกันการเกิดการตั้งครรภ์ซ้ำ ในมารดาวัยรุ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความชุกของการตั้งครรภ์ซ้ำในมารดาวัยรุ่น ในโรงพยาบาลราชบุรี จังหวัดราชบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตั้งครรภ์ซ้ำในมารดาวัยรุ่น ในโรงพยาบาลราชบุรี จังหวัดราชบุรี

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) เพื่อศึกษาความชุกและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตั้งครรภ์ซ้ำในมารดาวัยรุ่น โดยปัจจัยที่ศึกษามาจากการทบทวนวรรณกรรมและสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

รูปภาพที่1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) เพื่อศึกษาความชุกและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตั้งครรภ์ซ้ำในมารดาวัยรุ่นที่มาใช้บริการ ในโรงพยาบาลราชบุรี จังหวัดราชบุรี

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ สตรีอายุ 15-19 ปี ที่มีการตั้งครรภ์ ที่ลงทะเบียน และเข้ารับบริการที่โรงพยาบาลราชบุรี ในปี 2562

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้

คัดเลือกจากประชากร โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 202 ราย ตามเกณฑ์ที่กำหนด ได้แก่ เป็นสตรีอายุ 15-19 ปี ที่มีประวัติการตั้งครรภ์ตั้งแต่ 1 ครั้งขึ้นไป อาจเคยแท้ง หรือบุตรคนแรกเสียชีวิต ขณะให้ข้อมูลมีอายุครรภ์ 6 เดือนขึ้นไป จนถึงคลอดบุตร มีชีวิต อายุไม่เกิน 6 สัปดาห์ เชื้อชาติไทย สามารถอ่าน เขียน และสื่อสารภาษาไทยได้และยินดีเข้าร่วมการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ อายุ ปัจจุบัน อายุ ณ การตั้งครรภ์ครั้งแรก ระดับการศึกษา อายุสามี ลักษณะคำตอบเป็นแบบเลือกตอบและเติมคำ จำนวน 4 ข้อ

ส่วนที่ 2 ประวัติการตั้งครรภ์และการคลอด ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย ความตั้งใจในการตั้งครรภ์ วิธีการคุมกำเนิดก่อนการตั้งครรภ์ จำนวนครั้งของการตั้งครรภ์ ประวัติการแท้ง และจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ ลักษณะคำตอบเป็นแบบเลือกตอบและเติมคำ จำนวน 5 ข้อ

การหาคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย หลังจากผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือจากการทบทวนวรรณกรรมและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของข้อมูลและนำไปทดลองใช้ (Try out) กับหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบความเข้าใจในเนื้อหาและระยะเวลาในการตอบแบบสอบถาม ก่อนนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจริง

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคำนึงถึงผลกระทบด้านจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จึงมีการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล โดยแบ่งเป็น 2 ระยะเวลาคือ ระยะ

ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยโครงร่างการวิจัยครั้งนี้ได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี หนังสือรับรองเลขที่ BCNR 011/2562 ลงวันที่ 25 มกราคม 2562 และระยะการเก็บรวบรวมข้อมูลและภายหลังสิ้นสุดการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยมีการพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูลตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล จนกระทั่งการนำเสนอข้อมูลที่จะนำเสนอในภาพรวม โดยผู้วิจัยจะแนะนำตัว อธิบายวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ให้ทราบก่อนการตัดสินใจ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสามารถเข้าร่วมหรือไม่ก็ได้ และจะไม่ส่งผลกระทบต่อบริการรักษาพยาบาล หรือเมื่อเข้าร่วมการวิจัยแล้ว ก็ยังสามารถยกเลิกการเข้าร่วมการวิจัยเมื่อไรก็ได้โดยไม่จำเป็นต้องชี้แจงเหตุผลให้ทราบ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ภายหลังจากผู้วิจัยได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการการวิจัยในมนุษย์วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ราชบุรี ผู้วิจัยจึงติดต่อและประสานกับบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ และเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างตามคุณลักษณะและจำนวนที่กำหนดไว้ โดยชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย การดำเนินการวิจัย และการพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง พร้อมทั้งมอบเอกสารชี้แจงให้กลุ่มตัวอย่างอ่านและทำความเข้าใจ และเกิดความสมัครใจเข้าร่วม ก่อนลงชื่อในใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัยและดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสอบถามที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น

โดยให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง ใช้ระยะเวลาประมาณ 5-10 นาที

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เพื่อหาความสัมพันธ์ด้วย สถิติ Chi square โดยกำหนดค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า ในปี 2562 มีจำนวนของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นตั้งครรภ์ซ้ำ เข้ารับ

บริการที่แผนกฝากครรภ์ โรงพยาบาลราชบุรี คิดเป็นร้อยละ 28.71 จากจำนวนหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น กลุ่มตัวอย่าง 202 คน ส่วนใหญ่ กลุ่มมารดาวัยรุ่น ครรภ์แรก มีอายุระหว่าง 14-18 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 17.56 ± 0.81 ปี กลุ่มมารดาวัยรุ่นตั้งครรภ์ซ้ำ มีอายุระหว่าง 16-19 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 18.16 ± 0.81 ปี กลุ่มมารดาวัยรุ่นตั้งครรภ์ซ้ำส่วนมาก จบการศึกษาระดับ ปวช. คิดเป็นร้อยละ 77.60 ในด้านอายุของสามีพบว่า สามีของมารดาวัยรุ่นทั้งสองกลุ่มมีอายุมากกว่า 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 53.50 ในกลุ่มมารดาตั้งครรภ์แรก และร้อยละ 74.10 ในกลุ่มมารดาตั้งครรภ์ซ้ำ (ตารางที่ 1)

Table 1 Number and percentage of study samples classified by general information variables. (n=202)

Variables	Pregnancy adolescents	
	First pregnancy (n = 144)	Repeated pregnancy (n = 58)
Current Age (years)		
15 – 16	66 (45.8)	21 (36.2)
17 - 19	78 (54.2)	37 (63.8)
	Min-Max 14-18	Min-Max 16-19
	Mean = 17.56	Mean = 18.16
Age at primigravida (years)		
15 – 16	97 (67.4)	35 (60.3)
17 - 19	47 (32.6)	23 (39.7)
Education		
Vocational Certificate	50 (34.7)	45 (77.6)
Junior High School	49 (34.0)	10 (17.2)
Senior High School	45 (31.3)	3 (5.2)

Variables	Pregnancy adolescents	
	First pregnancy (n = 144)	Repeated pregnancy (n = 58)
Husband's age (years old)	67 (46.5)	15 (25.9)
< 20	77 (53.5)	43 (74.1)
≥ 20		

ในส่วนของการตัดสินใจตั้งครรภ์ของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกพบว่า ส่วนใหญ่ไม่ตั้งใจในการตั้งครรภ์คิดเป็นร้อยละ 85.40 ในขณะที่มารดาวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ซ้ำส่วนใหญ่ตั้งใจที่จะตั้งครรภ์ซ้ำในช่วงอายุน้อยกว่า 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 75.90 ด้านการคุมกำเนิดพบว่า มารดาวัยรุ่นตั้งครรภ์แรกส่วนใหญ่ไม่มีการใช้คุมกำเนิดคิดเป็นร้อยละ 88.20 เช่นเดียวกัน เป็นการตั้งครรภ์ที่ 2 คิดเป็นร้อยละ 75.90 และส่วนใหญ่ไม่เคยไม่ประวัติแท้ง (ตารางที่ 2)

Table 2 Number and percentage of study samples classified by pregnancy history variables. (n=202)

Variables	Pregnancy adolescents	
	First pregnancy (n = 144)	Repeat pregnancy (n = 58)
Intention of pregnancy		
No	123 (85.4)	14 (24.1)
Yes	21 (14.6)	44 (75.9)
Contraception after the first pregnancy		
No	127 (88.2)	44 (75.9)
Yes	17 (11.8)	14 (24.1)
Contraceptive Pill	0 (0.0)	6 (10.3)
Natural family planning	12 (8.3)	6 (10.3)
Emergency contraception pill	5 (3.5)	2 (3.4)
History of abortion		
Yes	1 (0.7)	2 (3.4)
No	143 (99.3)	56 (96.6)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ พบว่า ปัจจัยที่ด้านอายุ อายุเมื่อตั้งครรภ์แรก ระดับการศึกษา อายุของสามี ความตั้งใจในการตั้งครรภ์ซ้ำ การคุมกำเนิด มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการตั้งครรภ์ซ้ำของมารดาวัยรุ่น ($\chi^2 = 0.238, 0.532,$

0.405, 0.322, 0.650 และ 0.547 ตามลำดับ) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ส่วนปัจจัยด้านประวัติการแท้ง ไม่มีความสัมพันธ์กับการตั้งครรภ์ซ้ำของมารดาวัยรุ่น (ตารางที่ 3)

Table 3 The association between selected factors and repeated pregnancy of study samples. (n = 202)

Variables	Pregnancy adolescents		χ^2	P-value
	First pregnancy (n = 144)	Repeated pregnancy (n = 58)		
Age (years old)				
15 – 16	66 (45.8)	21 (36.2)	0.238	.000
17 - 19	78 (54.2)	37 (63.8)		
Age at primigravida (years old)				
15 – 16	47 (32.6)	23 (39.7)	0.532	.000
17 - 19	97 (67.4)	35 (60.3)		
Education				
Vocational Certificate	50 (34.7)	45 (77.6)	0.405	.039
Junior High School	49 (34.0)	10 (17.2)		
Senior High School	45 (31.3)	3 (5.2)		
Husband's age (years old)				
< 20	67 (46.5)	15 (25.9)	0.322	.015
≥ 20	77 (53.5)	43 (74.1)		
Intention of pregnancy				
No	123 (85.4)	14 (24.1)	0.650	.000
Yes	21 (14.6)	44 (75.9)		

Variables	Pregnancy adolescents		χ^2	P-value
	First pregnancy (n = 144)	Repeated pregnancy (n = 58)		
Contraception after first pregnancy	127 (88.2)	44 (75.9)	0.547	.001
No	17 (11.8)	14 (24.1)		
Yes				
History of abortion				
No	143 (99.3)	56 (96.6)	0.120	.250
Yes	1 (0.7)	2 (3.4)		

การอภิปรายผล

จากผลการวิจัยข้างต้นพบว่า ในปี 2562 มีจำนวนของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นตั้งครรภ์ซ้ำ เข้ารับบริการที่แผนกฝากครรภ์ โรงพยาบาลราชบุรี คิดเป็นร้อยละ 28.71 จากจำนวนหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นกลุ่มตัวอย่าง 202 คน ที่เข้ารับบริการที่แผนกฝากครรภ์ โรงพยาบาลราชบุรีนั้น มีจำนวนสูงกว่าร้อยละการตั้งครรภ์ซ้ำในหญิงตั้งครรภ์ซ้ำอายุต่ำกว่า 20 ปี ของระดับประเทศ ซึ่งแม้มีแนวโน้มที่ลดลงแต่ยังพบการเกิดการตั้งครรภ์ซ้ำในมารดาวัยรุ่นในแต่ละพื้นที่ ที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ¹⁶ ทั้งนี้สามารถอธิบายตามการเปลี่ยนแปลงและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในจังหวัดราชบุรี ที่มีการดูแลและสนับสนุนช่วยเหลือมารดาวัยรุ่น สามารถช่วยให้มารดาวัยรุ่นมีความมั่นใจในการดูแลบุตร และแสดงบทบาทการเป็นมารดาได้²⁴ ซึ่งการอาศัยอยู่ในสังคมที่มีกลุ่มอ้างอิง เช่น บุคคลใกล้ชิดในครอบครัวที่เห็นด้วยกับการมีบุตรคนที่สอง มาเติมเต็มครอบครัว มักจะพบว่ามีการตั้งครรภ์ซ้ำ

มากกว่ากลุ่มที่ขาดแรงสนับสนุนทางสังคมหรือบุคคลในครอบครัวไม่สนับสนุน¹¹

ในด้านของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตั้งครรภ์ซ้ำของมารดาวัยรุ่น พบว่า อายุ และอายุเมื่อตั้งครรภ์แรก ระดับการศึกษา อายุของสามี ความตั้งใจในการตั้งครรภ์ซ้ำ การคุมกำเนิด มีความสัมพันธ์กับการตั้งครรภ์ซ้ำของมารดาวัยรุ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

อายุ และอายุเมื่อตั้งครรภ์แรก มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการตั้งครรภ์ซ้ำ หมายถึงมารดาที่มีอายุเมื่อตั้งครรภ์ครั้งแรกน้อยกว่าจะมีความสัมพันธ์กับการตั้งครรภ์ซ้ำเพิ่มมากขึ้น จากผลการศึกษาที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมสามารถอภิปรายได้ว่าอายุเมื่อมีประสบการณ์ทางเพศครั้งแรก (First sexual experiences) เป็นปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการตั้งครรภ์ซ้ำ เนื่องจากมารดาวัยรุ่นที่มีอายุน้อยมีการรับรู้ของตนเองต่อการควบคุมชีวิตและการตัดสินใจด้วยตัวเองนั้น

เป็นสิ่งที่ตัวเองโตพอที่จะทำและมีความรับผิดชอบมากพอที่จะรับผิดชอบต่อการตั้งครรภ์ซ้ำของตัวเอง เป็นผลให้มารดาวัยรุ่นตัดสินใจที่จะมีเพศสัมพันธ์ จึงพบว่าประสบการณ์ชีวิตทางเพศเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการตั้งครรภ์ซ้ำ และในกลุ่มมารดาวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ซ้ำมีประสบการณ์เพศสัมพันธ์ครั้งแรกเร็วกว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นครั้งแรก¹⁷ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาด้านอายุในการตั้งครรภ์แรก (Age at first birth) ที่มีผลต่อการตั้งครรภ์ซ้ำเร็วในมารดาวัยรุ่น พบว่าอายุมารดาในการตั้งครรภ์ครั้งแรกน้อย มีความเสี่ยงต่อการตั้งครรภ์ซ้ำมากขึ้น¹⁸

ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการตั้งครรภ์ซ้ำ กล่าวได้ว่า การมีบุตรส่งผลให้การเรียนต่อเป็นไปได้อย่าง โดยพบว่ามารดาที่มีบุตรเพิ่มขึ้นมากกว่าหนึ่งคนให้ข้อมูลว่าถึงแม้จะมีความสุข แต่ก็เหนื่อยมาก มากกว่าเดิมและมีชีวิตที่ยากขึ้น ไม่ได้ออกไปพบเพื่อน เรื่องเรียนก็ยังเป็นไปไม่ได้ เพราะทำไมใช่แค่ลูกหนึ่งคนจะฝากใครได้ ถ้าลูกสองคน มันจึงเป็นสิ่งที่ยากมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ Vieira¹⁹ ที่ทำการศึกษาปัจจัยทำนายการตั้งครรภ์ซ้ำในมารดาวัยรุ่นชาวบราซิล โดยศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ครอบครัว กลุ่มเพื่อน และปัจจัยด้านสังคม พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษาของมารดาวัยรุ่น สามารถทำนายการเกิดการตั้งครรภ์ซ้ำได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ มารดาวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ซ้ำมีการศึกษาต่ำกว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นที่ไม่ได้มีการตั้งครรภ์ซ้ำ

อายุของสามี มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการตั้งครรภ์ซ้ำ สามารถอภิปรายได้ว่า สามีที่มี

อายุมากกว่ามารดาวัยรุ่น จะมีอิทธิพลในการตัดสินใจที่จะตั้งครรภ์ หรือในทางเดียวกันก็มีอิทธิพลในการส่งเสริมการคุมกำเนิดได้เช่นเดียวกัน^{7,20} และอาจอธิบายได้ว่าการมีสามีที่อายุมากกว่าทำให้มีโอกาสตั้งครรภ์ซ้ำได้มากกว่า โดยเชื่อว่าสามีที่อายุมากกว่าจะมีความพร้อมในการเลี้ยงดูครอบครัวได้^{7,8} เนื่องจากการเป็นครอบครัวจำเป็นต้องเข้าใจความต้องการของแต่ละฝ่าย ดังนั้นหากสามีที่มีความพร้อมทั้งด้านวุฒิและเศรษฐกิจจะมีอิทธิพลต่อการวางแผนการมีบุตรคนที่สอง โดยดูที่ระยะห่างระหว่างบุตรและความพร้อม มีข้อพิจารณาที่อายุ เป็นต้น⁹ อีกทั้งบริบทของสังคมไทยยังหล่อหลอมให้ผู้หญิงต้องเชื่อฟังการตัดสินใจของผู้ชายดังนั้นหากสามีคาดหวังที่จะมีบุตร มารดาวัยรุ่นจึงมีการคล้อยตามความคิดนั้น ทำให้เกิดการตั้งครรภ์ซ้ำในช่วงวัยรุ่นตามมา¹¹

ความตั้งใจในการตั้งครรภ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการตั้งครรภ์ซ้ำ แม้ว่าส่วนใหญ่แล้วการตั้งครรภ์ซ้ำจะเกิดจากความไม่ตั้งใจ (Unintended pregnancy) แต่ก็ยังมีมารดาวัยรุ่นบางคนที่มีการตั้งครรภ์ซ้ำ เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจ (Intended pregnancy) จึงตัดสินใจหยุดการคุมกำเนิดเพื่อวางแผนการตั้งครรภ์ครั้งต่อไปในช่วงที่ยังเป็นวัยรุ่นอยู่^{9,21} สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า การมีเจตคติทางบวกและความตั้งใจในการตั้งครรภ์มีความสัมพันธ์ต่อการตั้งครรภ์ซ้ำของมารดาวัยรุ่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ¹¹ และจากการทบทวนวรรณกรรมยังพบว่า ความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจนั้น สำหรับวัยรุ่นเองยังมีการรับรู้ที่สับสนสองฝ่าย กล่าวคือมารดาในกลุ่ม

ที่มีการตั้งครรภ์ซ้ำจะไม่ตั้งใจคุมกำเนิดและไม่ได้ตั้งใจที่จะตั้งครรภ์ครั้งที่สอง เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็น การยากที่เราจะสามารถวัดระดับของการตัดสินใจ²² ซึ่งมารดาวัยรุ่นที่ไม่ได้ตั้งใจที่จะตั้งครรภ์ก็พบว่า ไม่ได้ตั้งใจที่จะป้องกันเช่นเดียวกัน²¹

การคุมกำเนิด มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการตั้งครรภ์ซ้ำ ($\chi^2=0.547$) สามารถอภิปรายได้ว่า การใช้ยาคุมกำเนิด ปัจจัยเสี่ยงด้านการใช้ยาคุมกำเนิดในมารดาวัยรุ่นตั้งครรภ์ซ้ำพบว่า ส่วนมากใช้ยาเม็ดคุมกำเนิด ประกอบกับการล้มกินยา จึงทำให้เกิดการตั้งครรภ์ตามมา¹⁰ โดยที่ การคุมกำเนิดที่ออกฤทธิ์ระยะยาวจะมีการใช้น้อยมากในกลุ่มมารดาวัยรุ่นตั้งครรภ์ซ้ำ¹ จากผลการวิจัยนี้พบว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ซ้ำส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้การคุมกำเนิดชนิดใด ๆ หลังจากการคลอดบุตรคนแรก สอดคล้องกับการศึกษาพฤติกรรมการใช้ยาคุมกำเนิดของมารดาวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ซ้ำ พบว่า มารดาวัยรุ่นหลายคนมีความเชื่อว่า การคุมกำเนิดระยะยาว เช่น การใส่ห่วง การฝังยา จะทำให้มีปัญหามีบุตรยาก (infertility) ตามมา ซึ่งความกลัวที่จะไม่สามารถตั้งครรภ์ได้อีก อาจส่งผลให้วัยรุ่นเหล่านั้นไม่เลือกการคุมกำเนิดที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการคุมกำเนิดวิธีเดิม หรือเลือกที่จะไม่คุมกำเนิด ส่งผลให้มีโอกาสตั้งครรภ์ซ้ำได้สูงขึ้น^{11,23}

จุดอ่อนของการวิจัยในครั้งนี้

อายุของสามี เป็นข้อมูลที่เก็บมาได้ในช่วงเวลาที่ กลุ่มมารดาวัยรุ่นตั้งครรภ์ซ้ำแล้ว มาฝากครรภ์ ซึ่งเป็นอายุปัจจุบันของสามี ณ เวลาที่เก็บข้อมูล ไม่สามารถ นำมาเปรียบเทียบได้กับอายุสามีของกลุ่มวัยรุ่นครั้งแรกได้ เนื่องจากไม่ใช่

อายุจริงเมื่อตั้งครรภ์แรกของทั้งสองกลุ่ม ทราบได้เพียงลักษณะทั่วไปว่ามีอายุเป็นอย่างไร ด้วยสถิติเบื้องต้น จำนวน ร้อยละ เป็นต้น โดยไม่สามารถเปรียบเทียบทางสถิติได้ว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่

จุดแข็งของการวิจัยในครั้งนี้

ผลการวิจัยในครั้งนี้ เป็นผลการศึกษาที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างที่เฉพาะเจาะจงและได้มาซึ่งข้อมูลที่ตรงกับบริบทของประชาชนในพื้นที่ อันนำไปสู่การแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ซ้ำของมารดาวัยรุ่นได้อย่างเหมาะสม

สรุป

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงความชุกและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตั้งครรภ์ซ้ำของมารดาวัยรุ่น พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ ได้แก่ อายุ อายุเมื่อตั้งครรภ์แรก ระดับการศึกษา อายุของสามี ความตั้งใจในการตั้งครรภ์ซ้ำ และการคุมกำเนิด ปัจจัยเหล่านี้สามารถนำไปพัฒนารูปแบบและแนวทางในการป้องกันการตั้งครรภ์ซ้ำในมารดาวัยรุ่น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานฝากครรภ์ หลังคลอด สามารถแนะนำการวางแผนครอบครัวที่เหมาะสมกับการวางแผนมีบุตรของมารดาวัยรุ่น
2. ให้ความรู้เรื่องการคุมกำเนิดแก่ตัวมารดาวัยรุ่นหลังคลอดและสามี เพื่อประสิทธิภาพในการวางแผนครอบครัวระยะยาว และวันระยะการมีบุตรออกไปได้นานขึ้น ตามความต้องการของผู้รับบริการ
3. แผนกฝากครรภ์ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำความรู้ไปใช้ในการออกแบบ

การให้การดูแลที่เหมาะสมกับหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นเหล่านี้ ที่รวมไปถึงการให้ความรู้แก่สามี และให้สามีมีส่วนร่วม ต่อบทบาทการคุมกำเนิดหรือวางแผนครอบครัวให้มากขึ้น

4. การจัดการเรียนการสอน ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลมารดาวัยรุ่น ควรมีการเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงการให้คำแนะนำหลังคลอด ที่เกี่ยวกับการให้คำแนะนำการคุมกำเนิดที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ และเรียนรู้ผลกระทบจากการตั้งครรภ์ซ้ำ ความสัมพันธ์ที่ระหว่งความแตกต่างของอายุ ชนิดของการคุมกำเนิดที่เหมาะสม รวมถึงข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับวิธีการคุมกำเนิด เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปวางแผนการให้

คำแนะนำมารดาวัยรุ่น หลังคลอดที่มีความเสี่ยงต่อการตั้งครรภ์ซ้ำได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับ ความเชื่อ และด้านที่เกี่ยวข้องทางสังคม ที่เกี่ยวกับการตั้งครรภ์ซ้ำในมารดาวัยรุ่น

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการค้นหาปัจจัยความสำเร็จ ความร่วมมือของครอบครัว และสามี ที่ส่งเสริมให้มารดาวัยรุ่นสามารถคุมกำเนิดได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. ควรมีการศึกษาพัฒนารูปแบบการพยาบาลที่เหมาะสมกับวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ซ้ำ โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ให้ชัดเจน เพื่อเป็นการป้องกันการตั้งครรภ์โดยไม่พร้อม

Reference

1. Talungchit P, Lertbunnaphong T, Russameecharoen K. Prevalence of repeat pregnancy including pregnancy outcome of teenage women. *Siriraj Med J* 2017; 69(6): 363-9. (in Thai)
2. UNICEF. Situation analysis of adolescent pregnancy in Thailand: Synthesis report 2015. Bangkok: UNICEF Thailand; 2015.
3. Bureau of Reproductive Health. Statistics on Adolescent Births, Thailand 2018. Bangkok, Thailand: Ministry of Public Health; 2018.
4. Sa-ngiamsak P. The Life Experiences of Unmarried Teenage Mothers in Thailand [Dissertation]. The University of Queensland; 2016.
5. Pungbangkadee R, Ratinthorn A. Factors and consequences of repeat pregnancy among teenagers: A case study in Bangkok metropolis. *Nurs Sci J Thai* 2014; 32(2): 23-31. (in Thai)
6. Burke HM, Santo LD, Bernholc A, Akol A, Chen M. Correlates of Rapid Repeat Pregnancy Among Adolescents and Young Women in Uganda. *Int Perspect Sex Reprod*

- Health 2018; 44(1): 11-8.
7. Wisarutkasempong A, Muangpin S. Factors related to the intention to repeat pregnancy among pregnant adolescents. *Srinagarind Med J* 2015; 30(3): 262-9. (in Thai)
8. Huangthong M, Deoisres W, Suppaseemanont W. The Factors Related to Rapid Repeat Pregnancy among Teenage Pregnant Women. *JPNC* 2019; 30(1): 161-72. (in Thai)
9. Cha S, Chapman DA, Wan W, Burton CW, Masho SW. Discordant pregnancy intentions in couples and rapid repeat pregnancy. *Am J Obstet Gynecol* 2016; 214(4): 494. 1-12.
10. Srivilai K. Repeated Pregnancy among Adolescents: A Case study in a Community Hospital, Southern, Thailand. *SCNJ* 2016; 3(3): 142-52. (in Thai)
11. Panchareem S, Kontha J, Jongkhae P. Factors related to the intention to repeat pregnancy among pregnant adolescents. *JSBA* 2020; 5(10): 231-47. (in Thai)
12. Bucknall A, Bick D. Repeat pregnancies in teenage mothers: An exploratory study. *J Adv Nurs* 2019; 75(11): 2923-33.
13. Wilkie GL, Leung K, Kumaraswami T, Barlow E, Moore Simas TA. Effects of Obstetric Complications on Adolescent Postpartum Contraception and Rapid Repeat Pregnancy. *J Pediatr Adolesc Gynecol* 2016; 29(6): 612-6.
14. Crittenden CP, Boris NW, Rice JC, Taylor CA, Olds DL. The role of mental health factors, behavioral factors, and past experiences in the prediction of rapid repeat pregnancy in adolescence. *J Adolesc Health* 2009; 44(1): 25-32.
15. Mott FL. The pace of repeated childbearing among young American mothers. *Fam Plann Perspect* 1986; 18(1): 5-12.
16. Bureau of Reproductive Health. Annual report 2019. . In: Health Do, editor. Nonthaburi: Ministry of Public Health; 2019.
17. Subsomboon K, Phahuwatanakorn W, Chalermphichai T, Boriboonhirunsarn D. Factors Related to Repeat Pregnancy Prevention Behaviors of Postpartum Adolescent Mothers. *JRTAN* 2021; 22(3): 322-30. (in Thai)
18. Amongin D, Nakimuli A, Hanson C, Nakafeero M, Kaharuza F, Atuyambe L, et al. Time trends in and factors associated with repeat adolescent

- birth in Uganda: Analysis of six demographic and health surveys. *PLoS one* 2020; 15(4): e0231557.
19. Vieira CL, Flores PV, Rochel de Camargo K, Pinheiro RS, Cabral CS, Aguiar FP, et al. Rapid Repeat Pregnancy in Brazilian Adolescents: Interaction between Maternal Schooling and Age. *J Pediatr Adolesc Gynecol* 2016; 29(4): 382-5.
20. Maravilla JC, Betts KS, Alati R. Exploring the Risks of Repeated Pregnancy Among Adolescents and Young Women in the Philippines. *Matern Child Health J* 2019; 23(7): 934-42.
21. Arayajaru P, Klayhiran W, Anucha C. The Lived Experiences of Adolescent Mothers: Intended or Unintended Repeat Pregnancy. *J innov res health sci biotechnol* 2019; 2(1): 177-85. (in Thai)
22. Mumford SL, Sapiro KJ, King RB, Louis JF, Buck Louis GM. Pregnancy intentions-a complex construct and call for new measures. *Fertil Steril* 2016; 106(6): 1453-62.
23. Reddy J, Mistry J, Jacobs F. Rapid Repeat Birth: Intersections Between Meaning-Making and Situational Support Among Multiparous Adolescent Mothers. *J Adolesc Res* 2017; 32(6): 696-718.
24. Polgaya O, Pattawan C. The Effect of the Maternal Roles Promoting Program by Family Support on Attitude and Maternal Roles. *IJHRI* 2019; 2(1): 131-42. (in Thai)